

Beszélgetés a SZÁLLNAK A DARVAK írójával

Viktor Rozov nevét a „Szállnak a darvak” forgatókönyve tette világszerte ismertté. Ez a film 1958. egyik legnagyobb sikere volt. Hőseit, jeleket, éles képekben őrzi az emlékezet. És a kérdések is elevenek még, amiket szemléletével, jellemábrázolásával, képmegoldásaival viták és beszélgetések középpontjába állított. Ki volna illetékesebb ezekre megfelelni, mint maga az író, akivel a moszkvai Központi Gyermekszínház irodájában beszélgetünk. Ez a színház jelenleg négy darabját játsza, s más moszkvai és leningrádi színházak műsorán is szerepel. Viktor Rozov termékeny szerző.

— A „Szállnak a darvak” körüli vita — vág rögtön a kérdés közepébe — leginkább arról folyt, hogy felidézi-e filmünk a nehéz háborús évek helytállásának szellemét, nem mutat-e több gyengeséget, hibát, sőt egyes figurákban becstelenséget, mint amennyit az emberek emlékezete, igazságérzete elfogad? A nézetek megoszlanak. Vannak, akik egyetértenek velünk, mások kifogásokat emelnek, megint mások elhibáztoknak tartják a filmet. Az alkotókollektíva álláspontja röviden ez: a háborús évek hősiek helytállását igyekeztünk ábrázolni, szívünknek kedves emberek életének, jellemének tükrében. Úgy éreztük, csak akkor lesz hiteles a kép, ha a harcot is megmutatjuk, amit a szovjet emberek tízmillióit átható öntudatnak, a szórványosan jelentkező, mégis ártó, romboló hatású gyávasággal, kapzsisággal, butasággal, önzéssel is meg kellett vívnia a győzelemért.

— A háborús szenvedés rossz tanácsadó. Jóravaló, becstelenséges emberek is hibázhatnak, különösen, ha pillanatnyi körülmények — mint a szüleit gyászoló, szerelméről is a legrosszabbat sejtő Veronika esetében — olyan kegyetlenül összejátsszanak. Az ilyen ember megtalálhatja és a legtöbb esetben meg is találja önmagát, szembefordul gyűlölt ballépésével. Veronika is erre példa. A hősiesség ábrázolása nagyon fontos és igen nehéz feladat. Dosztojevszkij

egyik naplójegyzetében azt írta erről, hogy kétféle hősiesség van. Az egyik a pillanatnyi fellobbanások látványos mutatványa, a másik a mindennapi tettek csendes emberisége, szilárd következetessége. A pillanat megörökítéséhez magnéziumlobbantóra és fotoriporterre van szükség, a mindennapok hősiességének ábrázolása a nehezebb, de méltóbb feladat. Emberi sorsok és az egész társadalom fejlődésének logikáját kell felidéznie az írónak, hogy tiszteletet parancsoló tettek az egyéni lélek és az emberi világ bonyolult összefüggéseibe ágyazva hiteles szépségükkel hassanak. Nem tudom mennyire sikerült mindezt valóra váltanunk, de bízunk benne, hogy ez a felfogás művészi eredményekben talál majd igazolást.

Technikai kérdések következnek. Ezekre azonban Rozov csak megközelítő válaszokat adhat, mert — mint mondja — ő „csak” író és a vizuális megvalósítás, a forgatás munkáját, jó megoldásokért lelkesedő laikusként figyeli. Boldog lehet az az író — mondja — aki olyan munkatársakkal dolgozhat együtt, mint én.

Kalatozov rendezővel és Uruszevszkij operatőrrel olyan jó az együttműködés, hogy a film egyes részleteiről beszélgetve — a végén — már nem is tudták különválasztani hármuk munkáját. Ilyen jelenet például az iskolai gyülekező és az újoncok elvonulása, amikor a késveérkező Veronika kétségbeesetten keresi, de már nem találja szerelmesét. Erről a képsorról is sokat beszélgettek. Elmondták, ki hogyan gondolná a forgatást. Sok személyes emlék, élmény is felelevenedett. Rozov volt olyan kedves, hogy elkísért ahhoz a moszkvai iskolához, ahol — az Ulica Armenszkaján — ezt a részletet filmették. A tolmács megsúgta: Rozov is innen vonult be 1941. nyarán, a vészterhes napokban. Volt mire emlékeznie!

Borisz halálának felejthetetlen képmontázsa is közös titlitalát. Az ötlet — amely eltér a szokványos megoldástól: nem a megélt múlt, ha-

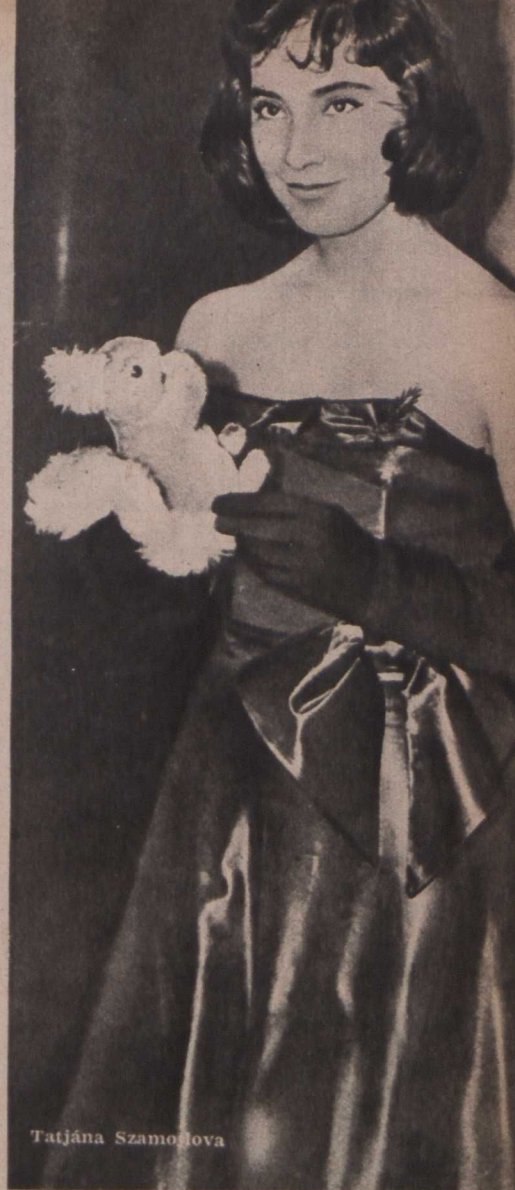
nem a nehéz szívvel várt, örömeiket ígérő jövő álomképeinek felidézése — benne volt Rozov forgatókönyvében. A rézsút dűlő, forgó nyírfák és a mocsár képeinek megkomponálása Kalatozov és Uruszevszkij munkája.

A Szállnak a darvak sikere együttműködésüknek csak kezdetét jelenti. Annyira megszokták és megszerették egymás felfogását és munkastílusát, hogy a következő filmet is együtt csinálják. Sőt, már egy harmadik közös produkció is szóba került. Rozov a készülő második filmről tájékoztat, amelyhez ő adta a végleges formába öntött forgatókönyvet:

— Néhány évvel ezelőtt történt: geológus csoport indult Szibéria legészakibb részébe. Feladatukat — új gyémántmező feltárását — teljesítették, de visszatérőben viharba kerültek, eltévedtek és a csoport tagjai egymás után megfagytak. Egyetlen embernek sikerült csak lakott hely közelébe vergődni. Az utolsó erőfeszítéseket azonban ez a geológus sem bírta már elviselni. Tavasszal, olvadás után találták meg holttestét, a nyakában egy vászonzacskóban a feltárt gyémántmező leírása volt. Ez a történet az alapja új filmünknek, amelyet Kalatozov, a cselekmény színhelyén, Szibéria egyik legészakibb pontján, Jakutföldön forgat. A filmben négy geológus vívja harcát a kegyetlen természettel. Nemcsak a létért vívott küzdelmüket szeretnénk megmutatni, hanem a négy ember között kialakult vonzó-taszító kapcsolatokat, élet- és halál választóján kiélesedő drámai konfliktusokat, azt az erőt is, amely az eltérő egyéniségű és jellemű embereket közös erőfeszítésre sarkallja. Ez nemcsak a közösségért végzett munka felelőssége, hanem természetes emberi becsvágy, egyéni életükből következő, éppen ezért mind a négy hősnél más-más jellegű hajtóerő.

A négy geológus egyike — az egyetlen nő — Tatjana Szamojlova.

Szamojlovával nem beszélhettünk, mert ő is Jakutföldön forgat, Rozov pedig annyit mond csak, hogy Tatjana régi ismerőse. Rozov ugyanis a háború előtt színész volt és a moszkvai Majakovszkij Színház együttesével gyakran indult hosszabb turnéra. Ezekre a körutakra a

Tatjana Szamojlova

színészeket családjuk is elkísérte. Szamojlov — Rozov kollégája, a Majakovszkij Színház együttesének tagja — gyakran elhozta magával a kicsi Tanját is. A kicsi Tanjából — mondja mosolyogva Rozov — nagy Tánja lett és olyan színésznő, akinél alkalmasabbat, művészi és emberi értékeivel vonzóbbat, hősei megszemélyesítéséhez egyetlen író sem kívánhat.

DERSI TAMÁS